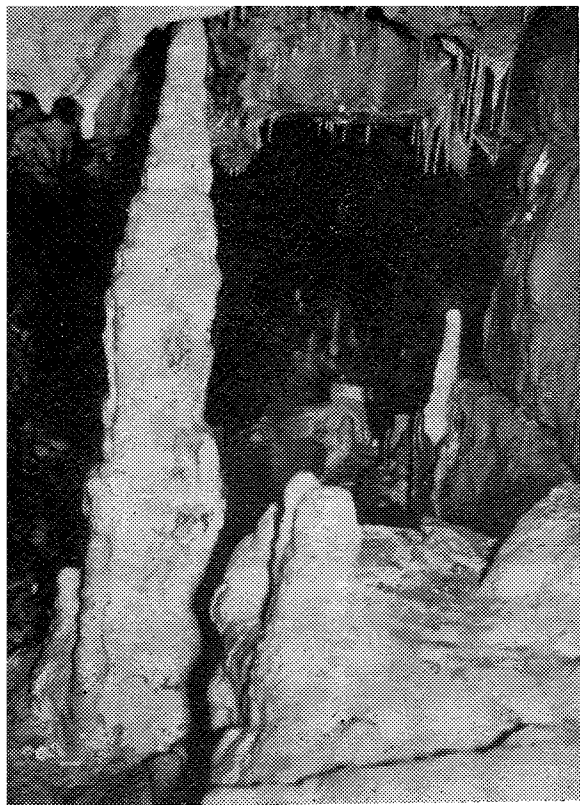

Onlangs geraakte een Engelse student, die een grot onderzocht, beklemd in een spleet, waaruit hij zich niet kon bevrijden. Talrijke mensen van reddingsploegen deden heldhaftige pogingen om zijn leven te redden. Doktoren lieten zich in de grot zakken, redders – klein van stuk – deden vertwijfelde pogingen en dag en nacht waren honderden in de weer, het leven van de student te redden. Hun pogingen moesten opgegeven worden. Wel werd het slachtoffer uit de spleet getrokken maar daar hij bewusteloos was geraakt en niet kon meehelpen is hij gestorven. Van dit ene, treffende geval kan men een oneindig aantal andere voorvallen vinden waar talloze mensen, met gevaar voor eigen leven verbeten strijden om een mensenleven te redden. In ziekenhuizen is die strijd heel gewoon. Zegt u, dat het mensengeslacht egoïstisch, wreed, harteloos en hard is, dan lijkt dit gewoon een leugen!

Er is een afschuwelijk politiek touwtrekken aan de gang tussen oost en west. Dan is het Korea, dan Berlijn, dan Hongarije, dan Polen, waar de „belangen botsen”. Wederzijds wantrouwen, bangmakerij en straatjongensoprepperijen. „Wij zijn sterker” „Nietes” „Welles”. „Als je begint beginnen wij ook” „Wij beginnen pas, als jullie beginnen, maar dan slaan we hard hoor!” „Hù” „O ge-loof je het niet?” enz.

Maar achter dit gepraat worden miljoenen jonge mannen gewapend gehouden, die de beschikking hebben over het schitterendste moordtuig, dat er bestaat. En boven alles dreigen de atoombommen, die zowat al het leven op aarde kunnen vernietigen.

Zegt u nog, dat het mensengeslacht altruïstisch, hulpvaardig, liefderijk en meelevend is, dan lijkt dit gewoon een leugen.

Honderdduizenden zwoegen dag en nacht om het leven van medemensen te redden, om medemensen te genezen, om vijanden van het leven te bestrijden. Honderdduizenden zwoegen dag en nacht om middelen te beramen om het leven van medemensen te nemen, om ze te verminken en om vijanden van het leven te kweken. Begrijpt u er nog iets van? En denkt u dan eens dat de redders en de vernietigers niet zelden dezelfde zijn...

MENS

en Wereld

Congres uitgangspunt voor vernieuwde activiteit

Ik verwacht dat dit congres, zo begint dr. Van Praag zijn openingswoord, een uitgangspunt zal zijn voor hernieuwde activiteit en ont-plooiing van de humanistische beweging. Naar mijn mening heeft ons Verbond de typische periode van consolidatie achter de rug. Vele gemeenschapsbesturen zijn vernieuwd, de gewesten enigszins versterkt, het contact tussen hoofdbestuur en gemeenschappen is verbeterd, het centraal bureau is gereorganiseerd en verzet met nog steeds veel te weinig mensen een enorme hoeveelheid werk, in vele gemeenschappen is men bezig aan de uitbreiding van het Verbond en aan de ontwikkeling van de geestelijke verzorging, het z.g. praktisch humanisme. De stichting Socrates breidt haar werkzaamheden uit, de landdagen kunnen zich verheugen in een grote belangstelling.

Zaterdag en zondag werd in Rotterdam het dertiende congres van het Humanistisch Verbond gehouden. Uit de openingsrede van dr. J. P. van Praag drukken wij hierbij enkele van de belangrijkste passages af.

Dit alles is natuurlijk niet voldoende; het kan ook niet onze bezorgdheid wegnemen over de stilstand van het ledental na de contributieverhoging – hoe nodig deze ook gebleken is. Maar de bereikte consolidatie is voldoende om een nieuwe aanzet mogelijk te maken tot verdere activering en versterking van onze beweging en ons werk.

Overal waar buitenkerkelijken zoeken naar een zinrijke vormgeving van het leven in onze geest, behoort de humanistische beweging dienend aan hun zijde te staan; zelfbewust, maar zonder betweterij. Daarvoor is het nodig dat onze beweging in haar geheel zich steeds meer bewust wordt van de grondideeën van waaruit wij leven: het pogen leven en wereld te verstaan met een beroep op menselijke vermogens, de eerbiediging van de mens als een waarderend wezen, de bereidheid tot redelijke verantwoording en verstandhouding, het verlangen naar vrijheid en gerechtigheid en het besef deel te zijn van de natuur, maatschappij en wereld. Maar niet minder is het nodig dat wij bereid zijn daaraan uiting te geven in de praktijk van het leven.

(Vervolg op pag. 3)

Luisterkringactie „Geef me de vijf”

Ik herhaal, zo besloot dr. Van Praag zijn openingstoespraak op het congres, wat ik in Mens en Wereld heb geschreven: „Wij wensen ons niet te laten dringen in de positie van bedelaars om wat zendtijd bij de omroeporganisaties... Wij eisen ruimte voor onze uitzendingen op een wijze, die recht doet aan de eigen aard en waarde van onze levensovertuiging.

... Dan kunnen de humanisten toch zelf een omroeporganisatie stichten? zegt men. Maar wij wensen geen verdere verzuiling van de omroep! Wij hebben geen behoefte aan humanistische jazz-, hoor-spel-, concert- en ontwikkelingsuitzen-dingen. Maar laat het ons niet gezegd worden, dat wij het niet zouden kunnen. Ik vraag alle humanisten, geestverwanten en sympathiserenden: zou men ons te-recht kunnen toevoegen, dat wij niet in staat zijn 1, 2 of 3% van de luisteraars te organiseren? Dan vergist men zich naar mijn vaste overtuiging.”

Aanwezigen, vergis ik me in die overtuiging? Dat zal blijken van vandaag af. Want vandaag gaat een oproep uit, ondertekend door tientallen vooraanstaande Nederlanders, tot het stichten van een humanistische luisterkring. Geen nieuwe omroepvereniging, maar een groep van vrienden van het humanistische woord in de radio. Voor één gulden kan ieder die dit woord niet uit de radio mis-sen wil, zich aansluiten. Ik verwacht dat het er duizenden zullen zijn. Neen tien-duizenden. Als elk lid er vijf aanbrengt, dan zijn wij op de goede weg. Men heeft ons uitgedaagd. Men wil ons verdrijven van een terrein, waarop wij nu meer dan twaalf jaar gewerkt hebben, waarop wij een taak, een zegenrijke taak vervullen voor honderdduizenden. De luisterkring is daarop het antwoord. Deze actie doet een beroep op al onze vrienden. Van nu af aan is voor ons de allereerste taak: vijf leden van één gulden voor de luis-terkring. Van nu af aan is ons devies: Geef me de vijf! Want met die handen moeten wij het werk doen!

KRITISCH ALLERLEI

Het volgende verslagje lezen wij in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 26 maart:

„Reeds is het overlijden gemeld van Gezo, koning van Dahomey. Betreffende zijne uitvaart, welke te Abomi gevierd is, deelt de Daily News eenige bijzonderheden mede. De plegtigheid werd bijgewoond door al de slavenhandelaars van Whydah. Elk hunner had een zeker aantal slaven medegebracht, om aan de schim van den overleden koning, die zelf een groot slavenhandelaar was, te offeren, of aan zijn opvolger te schenken. Aanvankelijk zouden 2000 menschen ter gedachtenis van den afgestorvene geslagt worden, doch men heeft zich tot 800 bepaald.

De Europeesche agent van Gezo te Whydah spreidde den in zulke omstandigheden gebruikelijken praal ten toon; hij bood den nieuwen soeverein een grooten schotel van massief zilver aan, vol schitterende nieuwe dollars; en ten dienste van zijn overleden meester in het paradijs schonk hij een van zilver vervaardigden boom, aan welks takken fijne Havannasigaren hingen.”

Mocht u na lezing van het bovenstaande de neiging gevoelen brieven te schrijven naar Dahomey of een petitie te richten tot de Verenigde Naties, let u dan even op de spelling van het verslagje: het is namelijk een citaat uit de N.R.C. van 26 maart 1859. Er is in die honderd jaar wel het een en ander veranderd in Dahomey, in Afrika. Echter bepaald nog onvoldoende om ons als West-Europeanen op de borst te slaan. Nieuwe ideeën ontwikkelen zich slechts langzaam, maar wij mogen hier in Europa wel oppassen, dat die langzame reactie op meer recente gebeurtenissen in dat onmetelijke Afrika, en — om het netjes uit te drukken — die in de meeste gevallen zo volkomen verouderde wijze van reageren, niet binnenkort als een boemerang tegen onszelf zal werken.

Dahomey, waar zich honderd jaar geleden zulke tonelen afspeelden, ligt vlak bij Accra, de plaats waar eind vorig jaar de „All African People's Conference” plaats vond, een conferentie die wel eens van enorme betekenis kon blijken voor de verdere ontwikkeling van de geschiedenis van het zwarte werelddeel. Als men weet hoe gebrekkig, en vooral kostbaar, de verbindingswegen in Afrika nog zijn, en als men weet dat het gemiddelde inkomen van de Afrikaan ongeveer f 175,- per jaar bedraagt, dan zegt 't toch wel iets, dat op die conferentie van Accra 278 afgevaardigden aanwezig waren uit 28 verschillende landen. De bijzonder geringe aandacht die in West-Europa aan deze gebeurtenis is besteed, lijkt ons een kwalijk ding. Het lijkt ons zo, dat ver-

schillende autoriteiten in „de beschaafde wereld” nog wel iets zouden kunnen leren van de woorden van de man die de ziel van deze conferentie was, Ghana's premier dr. Kwame Nkrumah, die ondanks alle veroordeling van het bepaald nog niet ten grave gedragen kolonialisme, o.a. zei:

„Ofschoon wij geloven, dat Afrika aan de Afrikanen behoort, zijn wij rassenhaters noch chauvinisten. In ons midden verwelkomen wij gaarne mensen van ander ras, van andere naties, van andere gemeenschappen, die met ons in vrede en gelijkheid leven willen.”

Een moedige en verstandige reactie, die wel wat meer aandacht had verdiend in onze westelijke wereld, en die bovendien in zo schrille tegenstelling staat tot het ad absurdum doorgevoerde anti-kolonialisme dat wij helaas zo vaak in andere jonge staten moeten constateren, en dat, hoezeer men het ook als historische ontwikkeling vaak kan begrijpen, zo bijzonder trieste vormen aanneemt dat het tot iets lachwekkends wordt. Zo lezen wij in het Haagsch Dagblad:

„Hoela hoepelen zal in Indonesië niet in het openbaar mogen worden beoefend. De politie in alle grote steden heeft er tegen gewaarschuwd; de autoriteiten zijn vastbesloten de hoela-hoep-epidemie de kop in te drukken. Het „uit het Westen geïmporteerde onzedelijke en schadelijke heupen-gedraai,” zoals een krant 't spel beschreef, heet in Indonesië gila-hoep, of wel gekke hoep.”

Arme, arme „autoriteiten”: als het westerse kolonialisme zichzelf in een zo snel tempo overleefde als die gekke hoela-hoep, dan zou wel geen verstandig mens er zich bezorgd over behoeven te maken.

Nog even een eind over de grens, voor we naar ons goede oude Europa terugkeren. In De Groene Amsterdammer lezen we:

„Na een kerkdienst in de rooms-katholieke St.-Joseph-kerk bij New Orleans hebben tien mannen drie van hun mede-gelovigen aangevallen. De tien waren blank, de drie zwart van huidskleur. Binnen vijf minuten lagen de drie negers gewond op de keien. Wat ze gedaan hadden? Ze waren te dicht bij het altaar gaan zitten. Hoe halen ze het ook in hun hoofd, want wat moet Christus daar wel van denken!”

Terug dus nu naar Europa, waar zeker ook nog niet alles botertje tot de boom is. In ons land is kort geleden weer eens een film verboden; neen, ditmaal niet om een centimeter te veel bloot of het aanstoot-geven aan „volksgroepen” die er dan zelf het aanstootgevend niet van inzien; het gaat om een Oostduitse

filmversie van het dagboek van Anne Frank (niet te verwarren met de volgens de recensies zo uitstekende Amerikaanse film over hetzelfde onderwerp). Vrij Nederland schrijft daarover:

„De onlangs bij herkeuring verboden Oostduitse film „Ein Tagebuch für Anne Frank” heeft ogenschijnlijk juist het omgekeerde van een antisemitische tendens. In naam van Anne Frank wordt in deze „documentaire” geprotesteerd tegen de herleving van het militairisme in West-Duitsland. Als men nu weet (...) dat de herbe wapening van Oost-Duitsland begonnen is lang voordat het Westduitse leger werd opgericht, dan begint het Oostduitse protest toch een verdacht kleurtje te krijgen. En wat het gebruik betreft van beroepsofficieren die onder Hitler hebben gediend (en die dan gemakshalve meteen maar nazi-officieren worden genoemd) — ook daar is men in Oost-Duitsland uiteraard niet voor teruggedeeind. De chef-staf van de „Volksarmee” bij voorbeeld is Vincenz Müller, in de laatste wereldoorlog commandoerend generaal van het XIIe Armeekorps. Dat men wil ageren tegen 't Westduitse leger is echter nog tot daaraantoe, maar dat men dit in naam van Anne Frank doet, is wel een van de laagste stunts die het agitprop-apparaat ooit heeft uitgedacht.”

Een gezonde reactie, naar het ons voorkomt, van iemand die blijkbaar de film heeft gezien. Dat wij niet in de gelegenheid zullen zijn, de film te be-, en misschien dus ook te veroordelen, betreuren wij in hoge mate, terwijl wij het toch ook wel bedenkelijk vinden, dat een filmkeuringscommissie ons Nederlanders in bescherming zou moeten nemen tegen politieke propaganda, en daarmee haar taak, te waken voor de openbare orde en de goede zeden, toch wel bijzonder ruim opvat. De reden die voor het vertoningsverbod werd gegeven, was namelijk, „dat de film afbreuk doet aan de goede betrekkingen met onze Duitse naburen”. Het lijkt ons dan ook niet geheel onbegrijpelijk, dat twee leden van

de Centrale commissie voor de filmkeuring, wijzend op het feit dat de bioscoopwet het verbieden op politieke gronden niet toelaat, voor de verdere eer bedankt hebben.

Op de avond van de verkiezingsdag is het in Amsterdam tot relletjes gekomen, die langzamerhand een vrij ernstig karakter kregen. Een groepje opgeschoten jongens had aanvankelijk getracht in de verschillende zalen waar de uitslagen bekend gemaakt werden, wat opschudding te verwekken. Door het tactisch optreden van de particuliere ordebevaarders hadden ze echter weinig succes, waardoor ze al gauw op straat belandden, waar ze trachten hun activiteiten voort te zetten. Bij gebrek aan weerklank waren die waarschijnlijk wel snel tot een einde gekomen, als niet de hoofdstedelijke politie het nodig had geoordeeld een machtsvertoon ten tonele te voeren, dat zelfs de meest onbevengene toeschouwer zou hebben geïrriteerd. Uw redacteur was er toevallig getuige van hoe de politie zich liet provoceren en vooral daardoor een rel ontketende die snel in hevigheid toenam. Wat te denken van politiemotoren met zijspan die op het samengepakte publiek inreden, van agenten die met behulp van gummiknuppels en sabel hevige klappen uitdeelden, voor het merendeel aan voorbijgangers die met het hele geval niets te maken hadden? Uiteraard was dit koren op de molen van de jongens die het op een rel voorzien hadden, en die de steun kregen van een niet onbelangrijk aantal ouderen die uitsluitend hun woede over het optreden van de politie wilden koelen. Het is tot een hevig gevecht gekomen, waarbij men uiteraard van kwaad tot erger verviel. De politie heeft een groot deel van haar macht getoond, maar daarmee haar gezag aanzienlijk ondermijnd; haar optreden was behalve dom ook onmenswaardig, en zij had dan ook het fluitconcert waarop de Amsterdamse jeugd haar vergastte, ten volle verdiend.

Idylle

De boeren hebben de faeces van de koeien gespreid in ringen over de weiden. Een laatste man strijkt met zijn vork nog even uit en een kind staat er bij te zingen onder het rijpende fruit. Het kind zingt misschien om het avondrood of om de pop met haar zaagmeel-schoot en anders om andere dingen. Het hoort ongemerkt de avondklok en den laatsten ring, dien de boer daar trok. Het gras is daarbij maar neergegaan, om later subliemer op te staan.

Uit: Pierre Kemp, Phototropen en noctophilen, 's-Gravenhage (A. A. M. Stols) 1947.

Humanistische visie op de Europese eenwording

De Europese Beweging heeft de goede gedachte gehad in een cursus van drie lezingen een katholiek, een protestant en een humanist hun visie te laten geven op de Europese eenwording. Mr. A. Stempels vertegenwoordigde in deze lezingencyclus de humanisten. Aan een verslag van zijn rede in „Het Vaderland” (21-3) ontleen wij het volgende:

Congres uitgangspunt voor vernieuwde activiteit

(Slot van pag 1, 1e kolom)

Dat vraagt van ons medewerking aan de praktische arbeid van ons Verbond, van Humanitas, van het Thuisfront, van de Gerhardstichting en zo meer, maar ook dat wij om ons heen kijken naar allen die zo hun moeilijkheden hebben. Laten wij tot hun beschikking staan in de afgeslotenheid van onze dorpen, in de onsamenvangende buitenwijken van onze grote plaatsen, in de troosteloze buurten van onze steden; laten wij ze met elkaar in contact brengen en hun behoeften nagaan aan scholen, leeszaal, buurtthuizen, gezondheidsbureaus, aan ontwikkelings- en vormingswerk. Niet om daar vervolgens ons stempel op te drukken – wij willen geen verzuiling – maar om tegelijk het samenleven te bevorderen en de gemeenschap tot ontplooiing te brengen.

Daarvoor moeten wij ieders belangstelling, bekwaamheid, toewijding en vooral vindingrijkheid aan ons werk dienstbaar maken. Vooral vindingrijkheid, omdat het zinloos is altijd weer de afgetreden paden te bewandelen waarop niemand ons volgt. Wij kunnen niet van allen eisen dat zij jaren achtereen hun werkracht in dienst van het Verbond stellen, maar wij zouden al zeer geholpen zijn als ieder eens op zijn beurt enkele jaren of één jaar aan ons werk deelnam.

Onze stem begint door te dringen bij officiële instanties, onze opvattingen worden gehoord en overwogen in de wereld van de school, onze ideeën en verlangens komen aan de orde in onze gesprekken met de vrijzinnig-protestantse en hervormde wereld. Maar toch moet ik ook melding maken van de nog steeds zeer onbevredigende situatie van het humanisme en de humanistische beweging in de dusgenaamde „christelijke” samenleving als geheel.

Dr. van Praag herinnerde in dit verband aan de artikelen in Mens en Wereld waarin hij heeft gewezen op de kleinzieligheid, hoogdmoed en bekrompenheid die dit veelal politieke „christendom” vaak kenmerkt. Zelfs als men zich op het standpunt zou stellen dat Nederland een christelijke staat is, volgt daar nog niet uit dat een christelijke overheid zijn niet-christelijke onderdanen allerlei belemmeringen in de weg zou mogen leggen als het om hun geestelijke vrijheid gaat die overigens van anti-revolutionaire zijde nogal vurig verdedigd pleegt te worden.

Ten aanzien van de nieuwe omroepwet zei dr. Van Praag het onaanvaardbaar te achten dat de honderdduizenden luisteraars die iedere zondagmorgen naar de humanistische toespraken luisteren voortaan van dit kwartiertje verstoken zullen zijn om zijn openingstoespraak te besluiten met de oproep die u op de voorpagina vindt.

„Vooropgesteld zij, dat de humanistische levensbeschouwing niet dogmatisch is, aldus spreker. De levensbeginselen in humanistische kring worden beheerst door het verlangen naar eerbiediging van de menselijke waardigheid, implicerende het verlangen naar vrijheid van mening en meningsuiting, tevens implicerende een richtsnoer voor het bepalen van de inhoud van het begrip „sociale gerechtigheid”. Uit deze levenshouding vloeit een grote ontvankelijkheid voor internationale samenwerking voort, op de achtergrond waarvan moet worden gezien het samengaan van individuele mensen, behorende tot verschillende volken en staten. Het begrip „statistische soevereiniteit” heeft een meer formele dan intrinsieke betekenis.

Europese éénwording zal de humanist niet als einddoel zien. Einddoel is veeleer een universele gemeenschap. Maar in dit tijdsgezicht zal een humanist positief tegenover éénwording juist van West-Europa kunnen staan, omdat hij het gevoel heeft in de Westeuropese geestelijk-culturele sfeer te kunnen gedijen. Die sfeer zal hij willen behouden en intensiveren. In humanistische kring is men geneigd, de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens als een gelukkige, eerste daad van Europese éénwording te beschouwen.

Voorzover zich bij de Europese éénwording ontwikkelingen in supra-nationale richting voltrekken, zal een humanist daar gemakkelijk en positief tegenover kunnen staan. Omtrent concrete politieke en economische kwesties, die daarbij rijzen, zullen de opvattingen in humanistische kring uiteen kunnen lopen, zoals dat ook op nationaal niveau het geval kan zijn. De levensbeschouwing is voor de humanist niet de uitsluitende basis voor een oplossing, zij is niet de bron, maar de toets voor de politieke houding, zo besloot mr. Stempels.

Ten afscheid

Ongeveer zeven jaar heb ik het hoofdredacteurschap van M. en W. waargenomen en de tijd is aangebroken om, in die kwaliteit, afscheid van de lezers te nemen. Onwillekeurig zet de hoofdredacteur door de keuze van medewerkers, door zijn artikelen, door het weigeren van bijdragen – in overleg met de leden van de redactieraad natuurlijk – een stempel op het blad en het is goed en nodig, dat er nu eens een ander stempel komt. Of M. en W. in die zeven jaren een goed blad is geweest? Het komt mij niet toe daarover te oordelen. Kritiek is mij – gelukkig – allerm minst gespaard, lof heb ik ook wel eens vernomen. Of de scheidende hoofdredacteur zelf tevreden is over de jaargangen 1953–1959? Rondweg neen. Wij zijn er niet in geslaagd om M. en W. te maken tot een algemeen humanistisch blad, dat in het cultureel en geestelijk leven van Nederland waarlijk meetelt, ondanks vele voortreffelijke bijdragen van vele medewerkers. Wij zijn er niet in geslaagd om het aantal abonneementen op te voeren tot, laat ik bescheiden zijn, vijf en twintig duizend.

Wij zijn er niet in geslaagd om de brandende en diepe levensovertuiging van het humanisme zo te uiten dat de duizenden, die bij ons horen, ook lid van het H.V. werden. Wij zijn er niet in geslaagd om de kritiek dat M. en W. te makkelijk, te moeilijk, te populair, te select, te weinig agressief, te veel agressief, te weinig bezinnend, te veel bezinnend enz. enz. het zwijgen op te leggen. Wij zijn er niet in geslaagd om te maken dat de lezers allen het blad ook werkelijk lezen, er naar uitzien. En dat laatste is natuurlijk een heel slechte noot.

* *

De redactiesecretarissen, Van Straten en Danz hebben hun best gedaan en Danz doet dat nog, maar als de gewone lezer beseft wat een moeite het kost om bijdragen, die beloofd zijn los te krijgen, door het chronische tijdsgebrek van tallozen, dan zou die

gewone lezer iets minder gemakkelijk zijn met zijn kritiek.

* *

M. en W. is dus in de verste verte niet geworden wat de redactieraad had gewild, maar geheel zonder succes is het zwoegen van enkelen niet geweest m.i. Wat dan wel bereikt werd? Dat M. en W. geen sekteblad werd, dat het principieel was maar niet eenzijdig, dat het agressief was waar de aanval geboden was, maar niet agressief om de aanval zelf, dat alle stromingen in het H.V. hun faire kans kregen, dat het verder keek dan de grenzen van ons land en dat het heeft meegewerkt om meer bewustheid te brengen, dat het principieel niet heeft moeten wijken voor de taktiek.

Dat is wel wat maar het is niet genoeg. Uw hoofdredacteur is op de vrienden, die hij gemaakt heeft in M. en W. wel trots, en ook om het feit dat hij vijanden heeft gemaakt is hij niet rouwig. De stokpaardberijders, de ressentiments-humanisten en de vage klets-kousen zijn maar zelden aan het woord geweest. Dit heeft wel abonnees gekost maar de kwaliteit is er niet door achteruitgegaan.

* *

Ander werk wacht mij en als hoofdredacteur neem ik afscheid van u, lezers.

Ik wens mijn opvolger toe dat al zijn wensen ten aanzien van M. en W. in vervulling zullen gaan, dat hij even prettig en harmonieus met de leden van de redactieraad zal kunnen omgaan als ik en dat hij veel steun zal krijgen van een grote schare medewerkers. Ik wens hem toe, dat hij erin zal mogen slagen om M. en W. niet alleen tot een der belangrijkste bindmiddelen van de leden van het H.V. te maken maar ook tot een blad waarmee, meer dan tot nog toe, rekening zal worden gehouden, tot groei en bloei van de humanistische gedachte in Nederland, in de wereld. Dit zij zo.

H. BONGER

Een bezoek aan Moskou

Dit artikel is niet geschreven omdat de schrijver meent deskundige voorlichting over Rusland te kunnen geven. Te wel beseft hij, dat een verblijf van tien dagen in de hoofdstad van een land, waarvan men de taal niet spreekt, onvoldoende is voor een oordeel over dit land, waaraan waarde kan worden toegekend. Ook voor hem blijft de vraag wat in het Russische volk leeft en welke richting dit zal inslaan, hetzelfde beklemmende raadsel als voor ieder, die er nog nimmer vertoefde.

Weet dus, o lezer, dat het initiatief, dat tot dit artikel leidde, uitging van de redacteur van dit blad. Waarschijnlijk werd deze gedreven door de gedachte, dat ooggetuige-berichten uit Rusland algemeen veel belangstelling trekken. De schrijver voelde begrip hiervoor, niet alleen omdat slechts weinigen het leven aldaar konden gadeslaan, doch ook, omdat de gang van zaken in Rusland nu eenmaal grote betekenis heeft voor de gehele wereld. Dus zullen de lezers wellicht ook de weergeving van zijn eerlijke, maar zeer oppervlakkige waarnemingen op prijs stellen.

De aanleiding tot dit bezoek was een uitnodiging, die de schrijver ontving van de „Russische Academie voor Bouwtechniek en Architectuur” om op haar kosten deel te nemen aan een door haar georganiseerd symposium van 1 tot 10 december 1958 over moderne berekeningsmethoden van bouwconstructies. Tot dit symposium waren uitgenodigd negen West-Europeanen – van Spanje tot Zweden – en vier personen uit satellietstaten, terwijl voorts ongeveer zestig Russen er aan deelnamen. Wij zijn uitsluitend in Moskou geweest, hebben daar in het centrum gelogeed, doch enkele excursies gemaakt naar aan de rand van de stad geplaatste laboratoria en instituten.

De eerste indruk, die het centrum van Moskou op de bezoeker maakt is van een grote, moderne, wijd aangelegde stad. De verkeerswegen zijn zeer breed en de gebouwen er langs hoog en imposant. Dit laatste woord slaat op de grootte doch niet op het uiterlijk, dat een uitgesproken ouderwetse indruk maakt. Van het „nieuwe bouwen” is hier niets te bemerken. Alles is in sterk conventionele stijl opgetrokken waarbij vaak gebruik wordt gemaakt van decoratieve elementen, als Griekse zuilen, kroonlijsten e.d. die hier als ouderwets worden beschouwd.

Langs de brede wegen gaat een matig druk verkeer. Het aantal autobussen en trolleybussen is vrij groot (zij het niet zo groot als in Londen). In vergelijking daarmee is het aantal personenauto's vrij gering. De auto's die men er ziet zijn overwegend van het type „slee”, doch minder uitbundig dan de Amerikaanse modellen. Kleine auto's ziet men weinig; motorfietsen, scooters, bromfietsen en fietsen ontbreken geheel. Het laatstgenoemde verschijnsel is natuurlijk te verklaren uit het klimaat: in de periode dat wij er waren sneeuwde het om de andere dag en waren er naast enkele dagen met temperaturen om het vriespunt ook perioden met ongeveer 20° vorst.

In het centrum van de stad is het aantal voetgangers opvallend groot. Op de drukke tijden beweegt zich haast een gesloten massa over de trottoirs. Deze massa gedraagt zich als heerser van de straat; op de oversteekplaatsen zijn auto's gedwongen sterk vaart te minderen en zich geleidelijk door de menigte te boren, zelfs als de verkeerslichten op groen staan.

De mensen zien er in het algemeen warm en

solide gekleed uit. Een enkele maal zag men iemand met een gewatteerd jak aan, doch dit was een uitzondering. De kleding is echter bijzonder saai; alles in donkere en grijze kleuren en zeer eenvoudig van snit. De mensen maken ook geen vrolijke indruk. Men hoort op straat weinig lachen en bij het langs elkaar lopen of schuifelen hoort men vrijwel nimmer een gekcherende (of eventueel boze) opmerking vallen. Ook de vrouwen delen in dit grauwe aspect; het ontbreken van vrouwelijke charme was eigenlijk één van de dingen die het meest opvielen.

In het russische klimaat is sneeuwruimen 's winters een vrijwel continu bedrijf. Op de rijwegen gaat dat sterk gemechaniseerd door snel rijdende schuivers die de rijweg feitelijk voortdurend in goed berijdbare staat houden. Op de trottoirs geschiedt het ruimen door groepjes van vier vrouwen, die zich veelal op enigszins potsierlijke wijze tegen de koude wapenen.

—door—

J. P. MAZURE

I

Dit was één van de weinige straattonelen die een uitgesproken armoedige indruk maakten. Een westerling valt deze vrouwenarbeid temeer op omdat in de theaters het bedienen der garderobes dikwijls door mannen geschiedt.

Het hotel waar wij door de goede zorg van de Academie waren ondergebracht, ligt in het centrum van Moskou. Het was een grote instelling, twaalf verdiepingen en ongeveer vijf-honderd kamers. Het was niet speciaal voor vreemdelingen bestemd; zo konden wij er geen geld wisselen doch moesten dit even verder in een Intourist-hotel doen. Onze indruk was dat de gasten in dit hotel overwegend bestuurlijke en industriële managers waren die voor zaken – b.v. besprekingen met één van de ministeries – in Moskou moesten zijn.

De zorg voor de gasten was voortreffelijk. De kamers werden keurig en pijnlijk zindelijk onderhouden. De keuken was goed. Alleen de bediening in het restaurant was uitgesproken traag; toen wij hierover tegen een Rus een opmerking maakten, was het antwoord dat men daar in Rusland altijd mee had gekampt en dat men er nog steeds niet in was geslaagd om dit euvel te overwinnen.

De vormgeving van restaurants, trappen, gangen e.d. deed weer victoriaans aan. In het restaurant vielen een aantal prachtige marmeren griekse zuilen op, die niets anders dragen dan een loze balk er boven. Kennelijk wordt dit restaurant ook gebruikt door inwoners van Moskou, vooral 's avonds wanneer een jazz-band met een lady-crooner typisch Amerikaanse muziek laat horen, waarop door de aanwezigen op enigszins plechtstatige wijze wordt gedanst. Grappig was de reactie hierop van de gast uit Oost-Duitsland, waar volgens zijn zeggen deze zaken als oncommunistisch verfoeid worden.

Op mijn hotel-kamer, die voorzien was van een afzonderlijke toilet-ruimte, bevond zich ook een televisie-toestel. Uit nieuwsgierigheid heb ik dit zo enkele malen aangezet doch een

Departementsgebouw aan druk kruispunt in Moskou

grootse indruk kreeg ik er niet van. Meer dan de helft van het aantal keren werd een film vertoond met oorlogsscènes, waarin de hoofdrolspeler zich heldhaftig gedroeg. Op de radio hoorde men opvallend veel declamatie.

Op de wandelingen die wij – wanneer geen bijeenkomsten of excursies op het programma stonden – volledig vrij konden maken, trokken uiteraard de winkels grote belangstelling. De roebels die wij hadden kunnen wisselen kwamen ons op 40 cent en deze koers klopt wel globaal met het levenspeil, want het loon van een geschoold arbeider, dat ons werd opgegeven als 1000 roebels per maand, komt dan op f 400,- wat redelijk met ons loonpeil overeenstemt.

Volgens deze koers zijn er enkele dingen die gelijk van prijs zijn als in Nederland. In het algemeen zijn dit zaken die samenhangen met opvoeding en geestelijke ontwikkeling. Grammofoonplaten zijn zelfs goedkoper dan in Nederland; boeken, passer-dozen, rekenlinialen e.d. ongeveer even duur. Hetzelfde geldt voor de toegangsprijzen tot ballet en opera. Aan het andere uiterste staat alles wat met kleding te maken heeft, deze is ruwweg viermaal zo duur als hier te lande. Het goedkoopste en op het gezicht van zeer slechte kwaliteit zijnde tweedelige herenkostuum, dat ik in enige etalages zag, kostte f 400,-. Ook voedingsmiddelen, die enigszins tot luxe kunnen worden gerekend zijn excessief duur, zoals een kilogram sinaasappelen voor f 6,40, terwijl een tablet chocolade dezelfde prijs heeft. Brood is ongeveer twee maal zo duur als hier.

Daartegenover staat dat de huishuren bijzonder laag zijn. Wat wij daarvan hoorden lag op een zodanig peil, dat er ten hoogste de onderhoudskosten van een woning mee kunnen worden gedekt; de bouwkosten worden klaarblijkelijk à fonds perdu geïnvesteerd. Bovendien worden géén of weinig belastingen geheven (daar in het aldaar geldende economische stelsel de staat zijn inkomsten op meer directe wijze kan verkrijgen).

(Vervolg op pag. 5)

Korte verhaal wint veld

Zowel bij schrijvers als bij lezers neemt de belangstelling voor het korte verhaal toe. Dat heeft vele oorzaken. Het levenstempo, de stortvloed van indrukken, de onmogelijkheid van langdurige concentratie, dwingen tot het kiezen van een beknopte vorm, waarin iets veel-er door een enkel woord of beeld aangeduid, dan uitvoerig beschreven wordt, en waarin een bepaalde toestand of sfeer op zinnige wijze een geheel van gebeurtenissen en omstandigheden vertegenwoordigt of symboliseert.

Hier moet men stellig ook rekening houden met het hedendaags levensbesef van onbeperkte mogelijkheden achter de ons bekende verschijnselen in deze wereld. Het moderne verhaal is vaak niet meer dan een flits, een scherp van mensenwerkelijkheid, gelicht uit de chaos. Voor de grotere opzet van een roman is een plan nodig, een omvattende visie. Echte originaliteit op dat gebied is in onze tijd zeldzaam, waarschijnlijk vooral omdat wij midden in het proces van afbraak van oude en van zoeken naar nieuwe normen zitten. „De” roman, zoals we die in de boekhandel vinden, schijnt steeds meer het bolwerk van de lectuur of van de nog traditioneel-gerichte literatuur te zijn. Eerlijkbeleden onzekerheid en drang tot experimenteren zoeken een toevlucht in de novelle, het ver-

haal, dat op het stuk van techniek en intensiteit van uitdrukking geheel eigen, hoge eisen stelt. Dat het nu geen waagstuk meer is om novellenbundels uit te geven, wijst op een groeiend literair onderscheidingsvermogen bij het lezerspubliek, dat blijkbaar toch geboeid wordt door een mengeling in kort bestek van beschrijvende en dramatische elementen, en dat niet langer terugdeinst voor een geschiedenis die iets te raden laat, die een beroep doet op fantasie en begrip.

DE verhalen van Jeanne van Schaik-Willing, bijeengebracht onder de titel „Tussen Ja en Nee”, zijn als het ware spinnels van verbeeldingen rondom een kern van door de schrijfster waargenomen of ervaren werkelijkheid. Jeanne van Schaik-Willing is vooral een toeschouster, zij ziet en hoort om zich heen het leven der anderen, en haar manier om daar aan deel te nemen bestaat uit een aandachtig zich-bezighouden met het verborgene achter wat zij gezien en gehoord heeft. Maar omdat zij bang is met een te bruuske aanpak, door een te concrete voorstelling, dat web van samenhangen en wisselwerkingen te verscheuren, hebben haar verhalen vaak iets vaags en kleurloos, heeft men al lezende moeite haar personages te zien, en contact met hen te krijgen. Waar haar opzet slaagt, geeft zij fijngesponnen impressies van de aanloop tot bepaalde hoogte- en dieptepunten in het leven van mensen.

Zelden beeldt zij een conflict of crisis zelf uit, zij betrapt deze op het moment dat zij ontstaat. Haar stijl bezit een zekere wazigheid, met hier en daar kleine toetsen van licht en kleur.

In „Tussen Ja en Nee” kan men die werkwijze in al zijn gaafheid bewonderen in een verhaal als „Spelevaren”, waarin wij de radeloze verliefdheid van een jonge man op een getrouwde onbereikbare vrouw zien door de ogen van het dertienjarige dochtertje van die vrouw, of in „Het meisje en de zondaar” waarin de kleine beperkte wereld van de typiste Milly geraakt wordt door de troebelheid en tragiek van een ander leven.

Dromerige charme is zeker geen kenmerk van het werk van Anna Blaman, en de nooit aflatende hunkering die er gestalte in krijgt, is van een heel andere orde, minder lyrisch en beschouwelijk, vol felheid en wanhoop. Alle verhalen in de bundel „Overdag” draaien om de honger-naar-lichaam-en-ziel van een eenzaam mens, om de kwelling van te moeten leven in een genadeloze wereld, waar liefde en geluk zo uiterst willekeurig en onrechtvaardig verdeeld zijn. Slechts een enkele maal wordt hier het standpunt van „toeschouwer” ingenomen; men heeft altijd het gevoel dat de schrijfster zelf de inzet van haar verhalen is, en daarom ondergaat men de pijn en het verlangen waar zij van vertelt zeer direct, zoals bijvoorbeeld in het titelverhaal „Overdag”, de hunkering naar liefde van een langzaam in sleur-leven verdorrende

LANDDAG EMMEN 7 MEI.

(Hemelvaartsdag)

Gun uzelf dit uitstapje.

pension-juffrouw, en in „Carolus”, de ontmoeting van een door haar liefste verlaten vrouw met een vreemde kat in het huis waar zij lo-geert.

Onder de titel „Noorderzon” zijn van Theun de Vries drie verhalen verschenen, die men zou kunnen beschouwen als kronieken uit het verre verleden van het geslacht Wiarda, waarvan de Vries zoals men weet zijn grote romans „Stiefmoeder Aarde” en „Het Rad der Fortuin” gewijd heeft. In de verhalen uit „Noorderzon”, die zich afspelen resp. in het Friesland ten tijde van de kerstening en in de zeventiende eeuw, zijn vrouwen de centrale figuren: Una, de heidense zienares, die in haar gemeenschap de rol van een matriarch vervult, de freule Hester Wiarda, verbeterde strijdster voor de eer van haar huis, en Liouck, in haar hoge ouderdom een brandpunt van Wiarda-leven. Het valt niet te ontkennen dat hier sprake is van een romantiek die velen misschien als ouderwets zullen kwalificeren. De Vries neemt de tijd, hij schrijft een helder en beeldend, soms iets te „fraai” proza, hij vertelt. Ook deze verhalen zijn overwegend episch van opzet, geschreven vanuit een uitgesproken voorkeur voor het grootse, tragische, dat boven de personen zelf uitgaat. Het meest boeide mij „De freule”, waarin de stof compact en dramatisch verwerkt is.

Er is wel haast geen groter verschil denkbaar dan tussen De Vries’ „Noorderzon” en de bundel verhalen „De zwarte Keizer” van Hugo Claus. Hier zijn letterlijk flarden en brokken van de werkelijkheid, hard, vol van raad-selachtig, hiels leven. De figuren zijn zo concreet als men maar wensen kan, er blijft om zo te zeggen tussen hen en de lezer geen ruimte om te ademen; wij voelen hun huid tegen de onze, onontkoombaar is hun warmte, hun stank, hun innerlijke verscheurdheid, heel de verwarde en donkere voedingsbodem van het driftleven. Het zijn verschrikkelijke, aangrijpende verhalen; zij roepen vragen op waar men zich niet van af kan maken. Zij zijn gedurfd, met groot technisch raffinement, vaak rondweg meesterlijk geschreven. Men leze bijvoorbeeld „De afbraak” of „Suiker”, waarin het opzettelijk verzwegene even obsederend aanwezig en bepalend is als de „uitgespaarde” ruimten in de hedendaagse plastische kunst.

„Tussen Ja en Nee” en „Noorderzon” zijn verschenen bij Em. Querido’s Uitg. Mij; „Overdag” bij Meulenhoff, en „De zwarte Keizer” bij De Bezige Bij, in een nieuwe, zeer aantrekkelijke goedkope reeks-met-slappe-kaft.

Lezingen voor de radio

13 april, 16.45 uur (AVRO): mr. A. Stempels over „Verhoudingen in het pleeggezin” (uitzending in de serie Van Mens tot Mens).

26 april, 9.45 uur (VARA): P. J. S. Zwart over „Ruimtevaart.”

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Losse nummers f 0,25.

(Slot van pag. 4)

De lage huishuren betekenen niet, dat de woningtoestanden gunstig zijn. Integendeel. In bestaande woningen zijn we niet geweest, doch wel hebben we in aanbouw zijnde woningen bezocht in het zich sterk uitbreidende zuidwesten van de stad. Wij zagen b.v. étagewoningen van het portiektype, waarbij per verdieping op elk trappenhuis vier woningen uitkomen (elke woning ligt dus slechts aan één gevel) en wel twee twee-kamerwoningen, één één-kamerwoning en één drie-kamerwoning. De woningen waren klein en sober, doch met het oog op het klimaat voorzien van wijkverwarming en dubbelglas in de ramen. Bij het gesprek bleek echter, dat men er rekening mee hield, dat een twee-kamer woning (bestaande uit twee kamers van 18 en 9 m², een kleine keuken en een toilet-ruimte met W.C., wasbak en zitbad) door twee gezinnen zou worden bewoond.

De vakarbeider, wiens loon boven al genoemd is, verdient dit op basis van tariefloon. Men vertelde mij, dat er naar gestreefd wordt om zoveel mogelijk alle werk volgens tarief te belonen; indien dit voor bepaalde werkzaamheden niet mogelijk is, verkrijgen de daarbij betrokken arbeiders een loon dat bepaald wordt door de gemiddelde overdiensten in de afdeling waar zij werken. De indruk werd verder verkregen dat het verschil tussen ongeschoolde en geschoolde arbeid vrij groot is en dat personen in lagere intellectuele beroepen (bv. onderwijzers) eerder minder dan meer verdienen dan een vakarbeider. Daarentegen worden leidende functies zeer hoog betaald, terwijl bv. een hoogleraar ongeveer f 25.000,- per jaar verdient krijgen de leden van de Academie voor Bouwtechniek en Architectuur hierboven nog een toelage van ongeveer f 30.000,- per jaar. Al deze getallen zijn verkregen door gesprekken met de russische deelnemers aan het symposium; deze dekten elkaar vrij goed, zodat de indruk bestaat, dat de genoemde getallen, waar zij niet volkomen juist zijn, toch de algemene toestand redelijk weergeven.

Socrates en SVHG confereerden

Bevolkingsproblemen en geboorteregeling

Palmpasen was dit jaar een beetje een humanistische feestdag, althans in Doorn, waar de Stichting Socrates en de Studenten-Vereniging op Humanistische Grondslag op de zondag voor Pasen een conferentie hielden over „Bevolkingsproblemen en geboorteregeling”. Een overbevolkte zaal luisterde daar naar prof. dr. J. J. Fahrenfort en de heer Jac. L. Griep.

Prof. Fahrenfort betoogde aan de hand van veel cijfermateriaal, dat de wereldbevolking zo schrikbarend toenam dat men in de overbevolkte gebieden allereerst tot geboortebeperving moest komen en verder zoveel moest investeren, dat de vergrote produktie de economische problemen in die gebieden kon opvangen.

Over de situatie in Nederland was prof. Fahrenfort allerm minst te spreken. Hij deed zich kennen als een fel tegenstander van de kinderbijslag. Ook oefende hij kritiek op de Neder-

landse politici. Zij voeren een struisvogelpolitiek, zo zei hij, door er niet de aandacht op te vestigen dat de welvaart van de Nederlanders steeds achteruit zal gaan, wanneer de bevolking zo snel blijft toenemen als op het ogenblik. In dat geval zijn nl. enorme industriële investeringen nodig en dat wil zeggen: besparingen op de consumptie. Zo zullen de Nederlanders langzamerhand in welvaart achter blijven bij de overige Europese landen, waardoor een grote ontevredenheid bij de bevolking zal ontstaan. Andermaal pleitte prof. Fahrenfort voor geboortebeperving.

Een geanimeerde discussie, voornamelijk van de kant van de oudere deelnemers aan deze conferentie, volgde op deze inleiding. Roethof, die zei slechts een enkele kanttekening bij het betoog van prof. Fahrenfort te willen plaatsen, slaagde er toch in grote delen daarvan weer problematisch te maken. Hij vroeg zich af, of er geen corrigerende elementen tegenover de bevolkingstoename gesteld konden worden, zoals b.v. de uitbreiding van de voedselindustrie. Ook wees hij erop, dat de Nederlanders wel erg onder de indruk waren van hun eigen overbevolking en die in Zuidoost-Azië, maar dat er toch ook veel onderbevolkte gebieden in de wereld waren. Daarbij achtte hij het onjuist om zonder meer te concluderen, dat de bevolking van dichtbevolkte gebieden het slechter heeft dan in dunbevolkte gebieden. Het dunbevolkte Ierland en het dichtbevolkte Italië hebben het beide slecht, maar in het dichtbevolkte Nederland of Duitsland is de welvaart tamelijk groot!

's Middags gaf de heer Jac. L. Griep een overzicht van de hulp op het gebied van geboorteregeling in de hele wereld en een historisch overzicht van de situatie in Nederland. Hij legde er daarbij de nadruk op, dat het streven naar geboorteregeling niet werd ingegeven door een verantwoordelijkheidsgevoel voor de wereldbevolking, maar door de neiging de eigen welvaart en positie te verbeteren. Zowel naar motieven als naar uitvoering gerekend, is geboorteregeling een zeer individuele kwestie. In de discussie, die hierop volgde, hoorde men voornamelijk SVHG'ers, die ook op het betoog van prof. Fahrenfort terug grepen. Hommes pleitte voor een rigoureuze ingrijpen van de overheid op het gebied van geboorteregeling. Op een zeker moment, zo betoogde hij, mag individuele vrijheid nog zo'n mooi goed wezen, wanneer men te kiezen heeft tussen een beperking van die vrijheid op dit terrein en een fnuikende wereld-overbevolking, dan kies ik het eerste.

Merkwaardig was, dat in een dergelijk verband de verantwoordelijkheid ten opzichte van de echtgenote helemaal niet ter sprake kwam. Evenmin werd de vraag behandeld tot welke grens van beperking der individuele vrijheid het leven nog aantrekkelijk was. Er waren wel meer kwesties, die men tegen mijn verwachting in, niet noemde. Het gevaar voor de Westeuropese volken van een te groot wordende hongerende Afrikaanse massa – een probleem dat Huxley in de eerste afleveringen van Vrij Nederland in 1959 aan de orde heeft gesteld – kwam ook niet aan de orde. De inleiders hadden dan ook

De mens in het bedrijf

IX

De informele leider

In bijna elk bedrijf van enige omvang treft men naast de formele organisatie met de formele leiders de informele organisatie met de informele leiders aan.

De formele leiders voeren de opdrachten welke via de lijn-organisatie gegeven worden uit en dragen er zorg voor dat het bedrijf werkt overeenkomstig de opdrachten van de verantwoordelijke leiding.

Bij de informele leiders, dat zijn de leiders die niet als zodanig door de verantwoordelijke leiding zijn aangewezen, kan het gebeuren (en in een goed bedrijf gebeurt dat meestal ook zo) dat ook zij hun volle medewerking geven aan een goede gang van zaken.

Het is met de informele leiders altijd een boeiend schouwspel hoe zij zich gedragen; hoe groot hun invloed is en op welke geheimzinnige wijze zij als vanzelfsprekend door de groep als de informele leider worden beschouwd.

Wee de bedrijfs- en personeelsleiding die geen oog heeft voor de invloed en de positie van de informele leiders. In vele gevallen is er door bemiddeling en de inschakeling van de informele leider meer te bereiken dan men wel denkt. Merkwaardig is ook hoe scherp de groep kan reageren op de verandering van positie van de informele leider. Dit kwam naar voren toen Jan, de informele leider van de afdeling bankwerkerij, werd gekozen tot lid van de ondernemingsraad. Ondanks het feit dat hij mede door zijn collega's uit de bankwerkerij kandidaat was gesteld werd hij de dag na zijn officiële benoeming tot lid van de ondernemingsraad niet meer als de informele leider van de groep beschouwd. Hij behoorde nu tot „de andere kant”. Men zag in hem nu toch eigenlijk een verlengstuk van de formele leiding. Het stilzwijgend aan de kant schuiven van Jan als de informele leiding werd even stilzwijgend gevolgd door de benoeming van Piet in de plaats van Jan.

Jan heeft dit beleefd als iets verdrietigs en is zich ook niet bewust van het waarom van deze verschuiving. Eigenlijk is er ook geen aanleiding voor, want Jan behoort zeker niet tot het type dat op alles ja en amen zegt wat de hogere leiding voorstelt.

Wat hiervan de oorzaak kan zijn? Waarschijnlijk is het een gevolg van het feit dat het instituut ondernemingsraad nog te weinig leeft in het rechtsbewustzijn van de arbeider.

Zodra Jan zijn lidmaatschap van deze raad neerlegt zal hij weer de informele leider van zijn afdeling zijn. Daarvoor staat zijn karakter en zijn staat van dienst borg.

K.

veel tijd verloren met een feitelijke informatie, die wellicht wat ten overvloede werd gegeven. Daardoor en door de zakelijkheid van de inleidingen bleef een filosofischer debat uit.

Toch was er nog voldoende aanleiding tot discussie. Gespreksleider Schaper constateerde dan ook met genoegen, dat er in eigen kring nog voldoende werk op dit terrein lag.

S. R. JULIARD

Mens en Kosmos

De laatste vijf nummers (juli 1958–maart 1959) van het tweemaandelijks tijdschrift „Mens en Kosmos” (Uitg. N. Kluwer, Deventer) boden een grote verscheidenheid van artikelen. Dr. H. Groot publiceerde een serie artikelen over „Goethe's natuurwetenschappelijke studies”, Dr. K. T. A. Halbertsma schreef over de Engelse filosoof John Locke, Dr. D. H. Prins over „Moderne mystiek”, F. Reddingius-Salomons over de dichter A. van Collem, terwijl van de hand van dr. P. van Schilfgaarde een beschouwing verscheen over de Europese geest. In een drietal bijdragen „De rode draad in ons leven” wijdde de psychiater dr. C. J. Schuurman enige beschouwingen aan enkele gevallen uit zijn praktijk aan de hand waarvan hij wil aantonen welke „de rode draad in ons leven is en hoe het begrijpen ervan kan bijdragen tot het besef, wat eigenlijk de zin van ons leven is.” Voorts is vermeldenswaardig het artikel van G. Thole Beishuizen „Een voorhistorisch levensboommotief.”

Het is bekend, dat „Mens en Kosmos” ook regelmatig aandacht besteedt aan de betekenis van de oosterse culturen en religies. Dit kwam in de laatste nummers tot uiting in een beschouwing van de Indische hoogleraar K. Seshadri „De heilige als bruid”, terwijl prof. S. Radhakrishnan, vice-president van India, een interessante bijdrage leverde over de Sikhs en het werk van hun geestelijke leiders (in het bijzonder de Adi Granth). Voorts schreef prof. Heinrich Meyer een artikel over „Goethe en India”. In het januari-nummer wijdde de redactie een bespreking aan het opmerkelijke boek „The Outsider” van Colin Wilson, één van de „angry young men”. Ieder nummer bevatte voorts naast een groot aantal boekbesprekingen uitvoerige verslagen van de cursussen, welke door de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort worden gehouden.

IK denk er ZO over

Verantwoorde levensovertuiging

In uw blad, waarvan ik steeds met veel belangstelling kennis neem, las ik de uiteenzettingen van de heer D. H. Prins over de denkbeelden van Huxley, volgens welke deze een „verantwoorde levensovertuiging” baseert op „religieuze ervaringen”.

Huxley stelt: „Het is een algemeen verschijnsel, dat in een levensperiode, die uitzichtloos lijkt, een of andere gebeurtenis of een bijzondere beleving aanleiding is tot een plotseling intredende verheldering, welke nieuwe mogelijkheden opent.” Huxley spreekt dan van iemand, die „de rechte weg terugvindt” door „zulk een redding brengend nieuw inzicht.”

Dit alles is juist.

Mijn vraag is echter: „Wat doet Huxley met ervaringen, die precies de tegenovergestelde inhoud en strekking hebben dan de genoemde?”

Het is óók een algemeen verschijnsel, dat soms na een levensperiode, waarin de mens geluk en vrede kent en volop perspectief ziet, door de een of andere gebeurtenis of beleving een periode volgt, waarin alles uitzichtloos wordt, geen verheldering, maar *verduistering* intreedt, alle mogelijkheden *gesloten* worden, geen redding wordt gebracht, maar een wanhopige situatie *ontstaat*. Wij leven misschien vaak aan elkaar voorbij, maar dit gebeurt vaker dan opervlakkig wordt vermoed. En is de *laatste* situatie, waarin de mens komt te verkeren, niet *altijd* de *uitzichtloosheid* van de Dood? Wie bovendien eerlijk kennis neemt van 's mensen boosheid – de concentratiekampen, het martelen van politieke tegenstanders en de rassenaanzin zijn daarvan helaas niet de enige, maar wel sprekende voorbeelden – kan het bang te moede worden.

Deze ervaringen leiden *niet* tot een religieuze overtuiging maar veeleer tot de conclusie dat ons bestaan *zin-loos* is en de mens, die dit bestaan leidt, een *rede-loos* en *zede-loos* wezen.

Het komt mij voor, dat 's mensen ervaringen daarom een tamelijk wankel lezing vormen voor een verantwoorde levensovertuiging.

Misschien interesseert het uw lezers te weten, waarop een christen *zijn* overtuiging baseert.

Wel, laten we eens veronderstellen, dat een hogere Intelligentie de drijvende kracht is achter de voor ons waarneembare werkelijkheid, waarvan wij met verwondering en misschien bewondering kennisnemen. (Ik las deze uitdrukking onlangs in uw blad).

Als dit zo is, is het niet onredelijk te veronderstellen, dat deze Intelligentie in staat is ons,

mensen, op voor ons kenbare wijze mededelingen te doen omtrent de voor ons niet-waarneembare werkelijkheid.

Welnu, de „zuivere figuur van Jezus van Nazareth” (ook deze uitdrukking las ik kort geleden in uw blad) heeft de pretentie gehad in naam van deze Intelligentie – die Hij Zijn en onze Vader noemde – zulke mededelingen te doen en Hij is voor deze pretentie de dood ingegaan.

Is het nu zo vreemd zijn levensovertuiging te baseren op geloof in de betrouwbaarheid van deze „zuivere figuur”, die van zichzelf getuigde: „Wij spreken, wat wij weten en wij getuigen van wat wij gezien hebben” dan op *geloof* in (want daarop komt het neer) de ervaringen van

de mens, die reeds bij de afzonderlijke mens vaak zo tegenstrijdig zijn en voor de mensheid als geheel een verwarringwekkend geheel van lijnrecht tegenover elkaar staande gevoelens zijn?

De christen baseert zijn verantwoorde levensovertuiging niet op zijn ervaringen, die dan in een voor anderen niet acceptabele vorm gegoten worden, maar toetst liever *al* zijn ervaringen aan zijn overtuiging, die een *andere* basis heeft.

Ook voorzover hij ze positief waardeert, doet hij dit *vanuit* zijn levensovertuiging, de overtuiging is primair, de ervaring secundair.

En voorzover zijn ervaringen precies tegengesteld zijn aan deze „religieuze ervaringen”, tracht hij zijn „verantwoorde levensovertuiging” te behouden, *ondanks* deze ervaringen.

Hij tracht de juiste weg te gaan door zich te oriënteren op Hem, die gezegd heeft „Ik ben de Weg”. Dit is een zaak van geloof, maar het is óók een zaak van geloof de „juiste weg” in 's mensen ervaringen te zoeken. Is het niet enigszins willekeurig daarbij *sommige* ervaringen als maatstaf te nemen en andere over het hoofd te zien of althans een ondergeschikte plaats te geven?

Mr. I. C. SCHENDERLING.

Democratisering van het hoger onderwijs in België

Het probleem van de democratisering van het hoger onderwijs houdt ook onze zuiderburen bezig. Dit moge blijken uit een onderzoek, dat onlangs werd ingesteld naar een aantal gegevens, welke een aanwijzing geven omtrent het milieu, waaruit de student is voortgekomen. Dit onderzoek ingesteld door de „Vernieuwing der Vlaamse studenten”, strekte zich uit tot het beroep van de vader, gekozen studierichting en plaats van herkomst, waarbij ook werd aangegeven tot welke sociografische categorie de gemeente van herkomst behoort (bevolkingsdichtheid, industriële tewerkstelling en omvang van industrie en landbouw). Hierdoor werd een beeld verkregen van de deelneming van de verschillende bevolkingsgroepen aan het hoger onderwijs. Ook werd gezocht naar een mogelijk verband tussen de keuze van de studierichting en de beroeps categorie van de vader. De gegevens over de gemeenten van herkomst en het karakter hiervan gaven enig inzicht in de mate waarin de verschillende sociografische categorieën (steden, industriële en semi-industriële centra, agrarische centra) vertegenwoordigd zijn in de studentenbevolking. De resultaten van dit onderzoek (o.m. gepubliceerd in de Vlaamse „Standaard”) gaven het volgende beeld: Ten aanzien van de sociale herkomst van de studenten blijkt, dat 31,4% stamt uit de hogere burgerij; 5,2% uit onderwijzersgezinnen; 26,4% uit de nieuwe middenstand; 18,7% uit de oude middenstand; 6% uit landbouwersgezinnen; 3,2% uit de klasse ambtenaren met gering inkomen; 8% uit de klasse geschoolde arbeiders en 1,1% uit de klasse ongeschoolde arbeiders.

Men komt derhalve tot de conclusie, dat de onderwijzers, de oude en de nieuwe middenstand ongeveer de helft 50,3(%) van de totale studentenbevolking leveren. Interessant waren ook de gegevens, die aanwijzingen gaven omtrent een verband tussen de gekozen studierichting en het beroep van de vader:

Studenten uit de hogere burgerij kozen voor 35,8% „geneeskunde” en aanverwante vakken (apotheker, lichamelijke opvoeding), terwijl 51,1% de voorkeur gaf aan rechten. An-

derzijds studeren studenten uit de kringen van arbeiders, boeren en kleine ambtenaren voor één vierde (26,3%) „theoretische wetenschappen” (wiskunde, scheikunde); slechts 16,1% koos de medicijnenstudie en nauwelijks 8,9% de rechten.

De democratisering is het verst gevorderd in Limburg: 17% der studenten zijn arbeiderskinderen. Daarna komen Antwerpen (11%), Brabant (10%), West-Vlaanderen (8%), Oost-Vlaanderen (7%).

Voorts bleek, hetgeen niet te verwonderen is, dat de meeste studenten een universiteit prefererden, die gelegen is in de nabijheid van hun woonplaats. Ook overwegingen van geloof enz. spelen echter een rol. Bijna alle studenten uit de Westhoek en uit de omgeving van Sint-Niklaas gaven de voorkeur aan de katholieke universiteit te Leuven.

P. KRUG

PRIJSVRAAG VOOR JONGE MENSEN

Door de International Humanist and Ethical Union (IHEU), de overkoepelende organisatie van alle humanistische organisaties in de wereld, is een prijsvraag uitgeschreven.

Deze prijsvraag houdt in, dat een eerste prijs van \$300.- en een tweede prijs van \$200.- wordt gegeven aan hem of haar, die het beste opstel maakt over het hedendaagse humanisme. Bovendien zijn er nog prijzen voor de verschillende gebieden, t.w. voor Afrika, Noord-Amerika, Azië, Europa, Zuid-Amerika, en voor de overige gebieden, en wel een eerste prijs van \$100.- en een tweede prijs van \$50.- voor elk gebied. De leeftijdsgrens is 35 jaar.

Nadere gegevens kunnen worden gevraagd aan het secretariaat van het IHEU, Oudegracht 152, Utrecht, Holland. De sluitingsdatum is 31 december 1959.

DAT ZEI VAN PRAAG

Uit het verslag van het openbaar gesprek in Den Haag (zie vorig nummer M. en W.) zijn een paar regels weggevallen waardoor ds. Banning een uitspraak van dr. Van Praag in de mond werd gelegd. Na de zin „Banning critiseerde daarna de opvattingen van Jelsma en die van het natuurrecht” (2e kolom, 5e regel van onderen) leze men: „Als humanist meende Van Praag dat er van geen waarachtig mens-zijn sprake is, wanneer de mens niet klaar komt met zijn zelfzucht” enz.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: **dr. H. Bonger**
Redactiesecretaris: **H. P. Danz, Schie-
weg 87c, Rotterdam**, telefoon 80641
Administratie, abonnementen en adver-
tenties: **Oudegracht 152, Utrecht**,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag.
Kleine advertenties f 0,20 per woord
Abonnementsprijs voor leden van het
Humanistisch Verbond f 5,— per jaar,
voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—;
losse nummers f 0,30.

HUMANISTISCHE LUISTERKRING „HET WOORD VAN DE WEEK”

Het humanistische woord dreigt uit de
aether verbannen te worden.

Dit moet voorkomen worden!

Helpt hieraan mede door u aan te slui-
ten bij de Humanistische Luisterkring,
Oudegracht 152, Utrecht. Contributie
f 1,— per jaar.

Aanmeldingsformulieren zijn verkrijg-
baar bij bovenstaand adres.

Doe het terstond!

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE
en wat daarmee samenhangt, wendt
U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Vergeetloos bij Locarno 900 m hoog. Ka-
mers met gebr. v. keuken. Open van 1
juni-15 september. Inl. J. Weiland, Hän-
delstraat 32, Arnhem, tel. K 8300-26569.

Niet alleen de kerkelijken hebben
hun wezenverzorging

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzor-
ging op humanistische grondslag
neemt op zich de verzorging van de
wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap
bij de Secretaris J. de Leeuw,
Herengracht 62, Amsterdam-C.

Komt U dit jaar ook naar
„DE ARK”?

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: **Postbus 246, Rotterdam**
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

ZOMERSCHOOL 20—25 JULI

De Zomerschool van de Humanistische Stichting „Socrates” wordt dit jaar gehouden in de
gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, in een prachtige
omgeving van bos en hei.

Onderwerp: **Kernproblemen van het Humanisme**

Inleiders: Prof. Dr. LIBBE VAN DER WAL, Prof. Dr. GARMT STUIVELING, e.a.
Algemene leiding: Drs. J. H. P. COLPA

Aanvang: maandag 20 juli te 17.30 uur.
Einde: zaterdag 25 juli te 14.00 uur

HUMANISTISCHE STICHTING „SOCRATES”
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering,
gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt
door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Dr. B. W. Schaper,
Prof. Dr. G. Stuiveling en Prof. Dr. Libbe van der Wal.

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

Gratis proefnummers kunt u aanvragen bij het secretariaat van:

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Oudegracht 152, Utrecht